(כד) * מַנִּיחַ בִּשְׂמאלוֹ שֶׁהוּא יָמִין שֶׁל (יפ) [יא] כָּל אָדָם, וְאִם (כה) שׁוֹלֵט בִּשְׁתֵּי יָדָיו, מַנִּיחַ בִּשְׂמאל כָּל אָדָם. וְאִם כּוֹתֵב בִּימִינוֹ וְשׂוֹאֵר כָּל מַעֲשָׂיו עוֹשֶׂה בִּשְׂמאלוֹ, אוֹ כּוֹתֵב בִּשְׂמאל וְשׂוֹאֵר כָּל מַעֲשָׂיו עוֹשֶׂה בִּימִין, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיָּנִיחַ תְּפִלִּין בַּיָּד (כו) שֶׁתַּשׁ כֹּחַ, דְּבָעִינַן יָד כֵּהָה, * כְּוֵישׁ אוֹמְרִים שֶׁהַיָּד שֶׁכּוֹתֵב בָּהּ הִיא (כז) חֲשׁוּבָה (יג) יָמִין לְעִנְיָן זֶה וּמַנִּיחַ תְּפִלִּין בַּיָּד שֶׁכְּנֶגְדָּהּ. (הַגָּהָה: (כח) * וְהָכִי נָהוּג): ז לְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לְאָדָם מָקוֹם בְּמָקוֹם הֲנָחַת תְּפִלִּין, יָנִיחַ תְּפִלִּין, כִּי מָקוֹם יֵשׁ בִּזְרוֹעַ לְהָנִיחַ שְׁתֵּי תְּפִלִּין, כִּי הָעָצֶם הַסָּמוּךְ לְבֵית הַשָּׁחִי מֵחָצְיוֹ (כט) עַד הַקּוּבָּד״ו הוּא מָקוֹם הֲנָחַת תְּפִלִּין: ח נֹאוֹרֶךְ רְצוּעָה שֶׁל יָד, כְּדֵי שֶׁתַּקִּיף אֶת הַזְּרוֹעַ וְיִקָּשֵׁר מִמֶּנָּה הַקֶּשֶׁר וְתִמָּתַח עַל אֶצְבַּע אֶמְצָעִית וְיִכָּרֵךְ מִמֶּנָּה עַל אֶצְבָּעוֹ (ל) שְׁלֹשָׁה (יג) כְּרִיכוֹת וְיִקָּשֵׁר. סוְנוֹהֲגִין הָעוֹלָם לִכְרֹךְ עַל הַזְּרוֹעַ שִׁשָּׁה (לא) אוֹ שִׁבְעָה (יד) כְּרִיכוֹת. הַגָּהָה: (לב) אוְאֵין לִכְרֹךְ הָרְצוּעָה עַל (טו) [טו] הַתְּתוֹרָא כְּדֵי לְחַזְּקָהּ עַל הַיָּד (מהרי״ל (מנהגים)): ט עמְקוֹם הֲנָחַת

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

ו [יא] כָּל אָדָם. עַיִן בְּאֵר הַיטֵב. וְעַיִן מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ לְעֵיל סָעִיף קָטָן א', וּמִדִּבְרֵי הַבַּעַל הָעִטּוּר (ח״ב נט:) שֶׁהֶבִיא הַבַּיִת יוֹסֵף (סי׳ תרנא ד״ה ויטול) נִרְאֶה דְּסָבִירָא לֵיהּ דְּיָצָא. וּבְשֶׁלְמֵי צִבּוּר (דיני תפילין ס׳ י״ד) כָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ וּמְצָאתִי בְּסֵפֶר יַד טוֹב לְמַהֲרִי״ץ צָמַח הָאֲרִיךְ וְהִרְבָּה בִּרְאָיוֹת שֶׁאִשָּׁה יַד יְמִינוֹ אֵינוֹ רְשָׁאי לְשָׁנוֹת מִשְּׁאָר כָּל אָדָם, שֶׁלֹּא לְשָׁנוֹת הַמְּדָר הָעֶלְיוֹן, עַיֵּן שָׁם:

ח [טו] הַתְּתוֹרָא. עַיִן בְּאֵר הַיטֵב. וּבְכַרְמֵי יוֹסֵף (סי׳ כה סק״ט) כָּתַב שֶׁכָּתְבוּ בְּשֵׁם מֹהֲרַ״י צָמַח שֶׁהָרַב מֹהֲרַ״ש וִיטַל הָעִיד שֶׁאֵצֶל מוֹרֵנוּ הָרַב חַיִּים וִיטַאל זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה כָּשֶׁהָיָה עוֹבֵר הָרְצוּעָה בְּזְרוֹעַ הָיָה מְהַדֵּק הֵיטֵב וְקוֹשֵׁר הֵיאֵ״ד עִם הַתְּפִלָּה וּמַמְשִׁיךְ הָרְצוּעָה אֵצֶל הַזְּרוֹעַ לַעֲשׂוֹת הַכְּרִיכוֹת, אֲבָל בְּבֹקֶר לֹא עָשָׂה שׁוּם כְּרִיכָה כְּלָל, וְאָמַר מוֹרֵנוּ הָרַב חַיִּים וִיטַאל שֶׁכֵּן נָהֲגוּ רַבּוֹ הָאֲרִי״ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה, וּמֹהֲרַ״י צָמַח הוֹכִיחַ כֵּן מִדִּבְרֵי הַפּוֹסְקִים וּמִדִּבְרֵי הַקַּבָּלָה וְכֵן נָהֲגוּ. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַב הַמַּשְׁבֵּ״ץ חֵלֶק ג׳ סִימָן ק״ח צַד כְּאֵן לְשׁוֹנוֹ. וּכְמוֹחֲזִיק בְּרָכָה (ס״ה) כָּתַב עַל מַה שֶּׁכָּתוּב כְּאֵן שֶׁאֵין לִכְרֹךְ הָרְצוּעָה עַל הַתְּתוֹרָא וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, הָעוֹלָם נוֹהֲגִין לְהַקֵּף כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הָאַחֲרוֹנִים וְכָתְבוּ שֶׁכֵּן מוֹכִיחַ מִדִּבְרֵי גּוּרֵי הָאֲרִי״ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה (פרי עץ חיים שער התפילין פ״ג). וְהָרַב מוֹר וּקְצִיעָה הָעִיד שֶׁהַגָּאוֹן מֹר אֲבִיו הָיָה כּוֹרֵךְ הָרְצוּעָה עַל הַתְּתוֹרָא וְכָתַב דְּשַׁעֲמוֹ נִמְשׁוֹךְ עִמּוֹ. עַיֵּן שָׁם, וַאֲנִי תְּמַהּ שֶׁמִּסְתַּמְּכִים לְהַקֵּף מִמָּה שֶׁכָּתַב בְּכַרְמֵי יוֹסֵף בְּשֵׁם מֹהֲרַ״י צָמַח וְכָתַב וְכֵן נָהֲגוּ. וּכְסֵפֶר שַׁלְמֵי צִבּוּר (שם ס״ו) רָאִיתִי שֶׁכָּתַב בְּשֵׁם סֵפֶר זֵר זָהָב כָּתַב יַד לְמַהֲרַ״י צָמַח וְהֵבִיא שֵׁם דִּבְרֵי מַהֲרַ״ש וִיטַל, וְכָתַב שֶׁאָמַר לוֹ שֶׁהָרַב אָבִיו עַצְמוֹ הָיָה יָשֵׁן לוֹ תְּפִלִּין כְּפַעַם רִאשׁוֹנָה שֶׁלָּבַשׁ, שֶׁאָבִיו לְבַשׁ לוֹ וְאָמַר לוֹ שֵׁכֵן הָיָה נוֹהֵג

בַּאוּר הַלָּכָה

וְכוּ׳, כֵּן כָּתַב הַמָּגֵן אַבְרָהָם סָעִיף קָטָן ט׳ בְּשֵׁם הַפְּרִישׁ (הלכות קטנות תפילין דף יג טור ג), וְאַף דְּסֵיּם שָׁם דִּיֵּשׁ חוֹלְקִין עַל זֶה מִכָּל מָקוֹם מוּכָח בְּסוֹף סָעִיף קָטָן י׳ לְהַמְעַיֵּן בּוֹ דְּלִדְיָנָא הִסְכִּים כְּהַדְּרָכֵי מֹשֶׁה (האריך ד״ה ופירש) וְכֵן פְּסַק הַדֶּרֶךְ הַחַיִּים (דין מקום הנחת תפילין ס״ד). וּמַה שֶּׁכָּתַבְתִּי וְכָל שֶׁכֵּן אִם מִן הַשָּׁמַיִם וְכוּ׳, כֵּן כָּתַב הַגְּדוֹל מֵרַבָּבָה דְּכָזֶה כּוֹפִי עָלְמָא מוֹדִים דְּנַעֲשָׂה אִשָּׁה, וּפְשׁוּט דְּלִסְבָרָתוֹ הוּא הַדִּין אִם נִקְטַע כַּף יָדוֹ הַיְמָנִית נַעֲשָׂה בָּזֶה אִשָּׁה וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּקִצּוּר. וְרָאִיתִי בְּסִפְרֵי מְגַדִּים בְּסִימָן תרנ״א (א״א סק״י) שֶׁמְּסַתַּפֵּק בָּזֶה וּמַשְׁמַע דְּלֹא בְּרִירָא לֵיהּ סְבָרַת הַגְּדוֹל מֵרַבָּבָה, וּמִכָּל מָקוֹם פָּשׁוּט דְּנוֹכֵל לְסָמְכָה בָּזֶה עַל הַגְּדוֹל מֵרַבָּבָה אַחֲרֵי דַּאֲפִלּוּ בְּאִשָּׁה שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי שֶׁהָרְגִּיל עַצְמוֹ גַּם כֵּן פְּסַק הַדֶּרֶךְ מֹשֶׁה דְּדִינוֹ כְּאִשָּׁה. וְעַד דְּלִפְלִי מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה (סק״ח) בְּנִקְטַע שְׁמֹאלוֹ וְלֹא נִשְׁאַר לוֹ כִּי אִם הַקִּבָּרֶת דְּמַעְקַר הַדִּין חַיָּב לְהָנִיחַ עָלֶיהָ תְּפִלִּין, הוּא הַדִּין בְּנִקְטַע יַד יְמִינוֹ וְלֹא נִשְׁאַר לוֹ כִּי אִם הַקִּבָּרֶת חַיָּב לְהָנִיחַ עָלֶיהָ עָלֶיהָ תְּפִלִּין, דְּצָעוּתָה אַחַר שֶׁהָרְגִּיל עַצְמוֹ לַעֲשׂוֹת בִּשְׂמאל, הַיְמִין נַעֲשָׂה שְׂמאל:

* מַנִּיחַ בִּשְׂמאלוֹ. עַיִן בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה (ס״ק כד) בְּשֵׁם חוּט הַשָּׁנִי. וְעַיֵּן בְּשַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה (ס״ק יא) שֶׁכָּתַב דְּמִדִּבְרֵי בַּעַל הָעִטּוּר (ח״ב נט:) שֶׁהוּבְּא בְּבֵית יוֹסֵף בְּסִימָן תרנ״א (ד״ה ויטול האגודה) נִרְאֶה דְּסָבִירָא לֵיהּ דְּיָצָא, וּדְבָרָיו אֵין מְחֻבָּרִין, דְּכָנְגֶד הַבַּעַל הָעִטּוּר מַה שֶּׁכָּתַב שָׁם דְּלֹא גָּרַע מִתְּפִלִּין רְצוֹנוֹ לוֹמַר אַחֲרֵי דְּכִתְפִלִּין דִּינָא הָכִי דְּמִנִּיחַ בִּשְׂמאלוֹ שֶׁהוּא יָמִין כָּל אָדָם, עַל כָּל פָּנִים לְעִנְיָן לוֹלֵב בְּדִיעֲבַד יָצָא בָּזֶה, אֲבָל בִּתְפִלִּין גּוּפָא בְּוַדַּאי אִם הַפֵּךְ וְהִנִּיחַ בִּימִינוֹ שֶׁהוּא שְׂמאל כָּל אָדָם אֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד לֹא יָצָא, דִּבְאִשָּׁה שְׂמאל דִּידֵיהּ הָוֵי כִּימִין כָּל אָדָם, אַחַר כָּךְ מָצָאתִי בְּחוּט הַשָּׁנִי שֶׁכְּתָבוֹ כֵּן דִּבְרֵי בַּעַל הָעִטּוּר בְּרָאיוֹת כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ:

* וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַיָּד שֶׁכּוֹתֵב בָּהּ וְכוּ׳. מִפְּתִימַת הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ וְהַפּוֹסְקִים מִשְׁמַע דְּכָל תְּפִיכָה מְהֻנֵּי לָזֶה וְלֹא בָּעִינַן שֶׁיִּהְיֶה יָכוֹל לִכְתֹּב סְפָרִים תְּפִלִּין וּמְזוּזָה גּוּפָא כְּדִמְשְׁמַע לְכָאוֹרָה פְּשִׁיטָה דְּקָרָא (דברים ו ט) וּכְתַבְתָּם, אַף אִם אֵינוֹ יָכוֹל לִכְתֹּב כָּתַב גְּמוּר רַק רְשִׁימוֹת וּתְמוּנוֹת בְּעָלְמָא לְזִכָּרוֹן כְּמוֹ שֶׁאָנוּ קוֹרִין (בְּלָשׁוֹן אַשְׁכְּנַז צִיקְפְּע״ר), אֵינִי יוֹדֵעַ אִם הוּא בִּכְלָל כָּתַב לְעִנְיָן זֶה. וְעַיֵּן בְּרִמְבַּ״ם פֶּרֶק י״א מֵהִלְכוֹת שַׁבָּת דִּין י״ד בְּמַה שֶּׁכָּתַב וַאֲפִלּוּ מִשְׁנֵי סִימָנִיּוֹת וּבְהַמְגִיד מִשְׁנֶה שָׁם, וְצָרִיךְ עִיּוּן. וּכְאֶמֶת בִּכְגוֹן זֶה בְּוַדַּאי יוֹתֵר טוֹב לִסְמֹךְ עַל שִׁיטַת הַגְּרַ״א וְהָרַב מֵהָרַאשׁוֹנִים דִּסְבִירָא לְהוּ כְּדֵעָה הָרִאשׁוֹנָה, וּכְמוֹ שֶׁהָאֲרִיךְ בִּכְעֵין זֶה הָאַרְצוֹת הַחַיִּים (המאיר לארץ ס״ק לד) עַיֵּן שָׁם:

* וְהָכִי נָהוּג. עַיֵּן בְּמָגֵן אַבְרָהָם (סק״י) שֶׁכָּתַב דְּלִדְעָה זוֹ אֲפִלּוּ אִם הוּא שׁוֹלֵט בִּשְׁתֵּי יָדָיו בִּכְתִיבָה, מַנִּיחַ בִּשְׂמאל כָּל אָדָם אַף שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה בִּשְׂמאל וְעַיֵּן עוֹד שָׁם שֶׁהֵבִיא דַּעַת הַבַּ״ח (ס״כ) שֶׁחוֹלֵק וְסוֹבֵר דְּדִוְקָא אִם כּוֹתֵב בִּימִינוֹ וְשׂוֹאֵר כָּל מַעֲשָׂיו עוֹשֶׂה בִּשְׂמאלוֹ, וְעַיֵּן עוֹד שָׁם שֶׁהֵבִיא דַּעַת הַבַּ״ח (ס״כ) שֶׁחוֹלֵק וְסוֹבֵר דְּדִוְקָא אִם כּוֹתֵב בִּימִינוֹ וְשׂוֹאֵר כָּל מַעֲשָׂיו עוֹשֶׂה בִּשְׂמאלוֹ וְשׂוֹאֵר מְלַאכְתּוֹ עוֹשֶׂה בִּימִינוֹ יַנִּיחַ בִּשְׂמאל שֶׁל כָּל אָדָם, אַף אִם כּוֹתֵב בִּשְׂמאלוֹ וְשׂוֹאֵר מְלַאכְתּוֹ עוֹשֶׂה בִּימִינוֹ יַנִּיחַ בִּשְׂמאל שֶׁל כָּל אָדָם, אַף

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

רב מְלַאכְתּוֹ: (כד) מַנִּיחַ בִּשְׂמאלוֹ. וְאִם הֵנִיחוּ בִּימִינוֹ שֶׁהוּא שְׂמאל כָּל אָדָם, אַף בְּדִיעֲבַד לֹא יָצָא [חוּט הַשָּׁנִי סִימָן כ״ח] וְעַיֵּן בְּבֵאוּר הֲלָכָה (ד״ה מניח): (כה) שׁוֹלֵט בִּשְׁתֵּי יָדָיו. רְצוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁעוֹשֶׂה כָּל הַמְּלָאכוֹת בִּשְׁנֵיהֶם שָׁוֶה בְּשָׁוֶה, אֲבָל אִם נָקֵל לוֹ לַעֲשׂוֹת בִּשְׂמאל, אַף שֶׁיְּכוֹל לַעֲשׂוֹת אוֹתָם גַּם בִּימִין, זֶה לֹא מִקְרֵי שׁוֹלֵט בִּשְׁתֵּי יָדָיו [כֵּן מוּכָח לְקַמָּן בְּסִימָן תרנ״א בְּשַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה (סק״י) עַיֵּן שָׁם]: (כו) שֶׁתַּשׁ כֹּחַ. רְצוֹנוֹ לוֹמַר דִּכְתִיבָה אֵין לָהּ שׁוּם מַעֲלָה מִשְּׁאָר מְלָאכָה יְחִידִית, וְאָזְלִינַן בָּתַר רֹב הַמַּעֲשִׂים, וְהִיא הַנִּקְרֵאת שְׂמאל: (כז) חֲשׁוּבָה יָמִין. דִּכְתִיב (דברים ו ח״ט) וּקְשַׁרְתָּם, וּכְתַבְתָּם מַשְׁמַע דִּבְאוֹתוֹ יָד שֶׁכּוֹתֵב בָּהּ צָרִיךְ לִקְשֹׁר אֶת הַתְּפִלִּין עַל הַיָּד שֶׁכְּנֶגְדּוֹ. (כט) מֵיהוּ כְּשֶׁלֹּא נוֹלַד כֵּן, רַק אַחַר כָּךְ הִרְגִּיל עַצְמוֹ לִכְתֹּב בִּשְׂמאל, וּשְׂאָר מַעֲשָׂיו עוֹשֶׂה בִּימִין, יַנִּיחַ בִּשְׂמאל כָּל אָדָם. וְאָדָם (ל) שֶׁאֵין יָכוֹל לִכְתֹּב, לְכַלֵּי עָלְמָא אָזְלִינַן בָּתַר שְׂאָר מְלָאכוֹת, בְּאֵיזֶה יָד שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָם נִקְרָא יָמִין: (כח) וְהָכִי נָהוּג. עַיֵּן בְּבֵאוּר הֲלָכָה (ד״ה והכי נהוג): ז (כט) עַד הַקּוּבָּד״ו. רְצוֹנוֹ לוֹמַר (לא) בַּבָּשָׂר הַתָּפוּחַ אֲשֶׁר לְצַד הַקּוּבָּד״ו, וְלֹא עַד הַקּוּבָּד״ו מַמָּש. וְאִם נִתְפַּשֵּׁט הַמַּכָּה בְּכָל בָּשָׂר הַתָּפוּחַ אֲשֶׁר לְצַד הַקּוּבָּד״ו, (לב) יוֹכֵל לְסָמֹךְ עַל דַּעַת הַמַּקְלִין לְהָנִיחַ בְּבָשָׂר הַתָּפוּחַ אֲשֶׁר בְּחַצִי הָעֶלְיוֹן שֶׁל עָצֶם. (לג) וְאִם הַמַּכָּה גְּדוֹלָה וּמִצְטָעֵר בַּהֲנָחַת הַתְּפִלִּין, פָּשׁוּט מִלְּהָנִיחַ הַתְּפִלִּין שֶׁל יָד אֲפִלּוּ נִשְׁאַר לוֹ מָקוֹם, וְיָנִיחַ שֶׁל רֹאשׁ לְבַד וּכְדִלְעֵיל בְּסִימָן כ״ו (ס״א) עַיֵּן שָׁם, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בְּסָעִיף ה׳ בְּסָעִיף קָטָן י״ח: ח (ל) שְׁלֹשָׁה כְּרִיכוֹת. כ[ב]שְׁנַיִם (לד) בַּפֶּרֶק הַתַּחְתּוֹן וְאֶחָד בַּפֶּרֶק הָאֶמְצָעִי, (לה) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דִּתְחִלָּה אֶחָד בְּפֶרֶק אֶמְצָעִי וְאַחַר כָּךְ שְׁנַיִם בַּפֶּרֶק הַתַּחְתּוֹן. וְאוֹתָן הַכְּרִיכוֹת יַעֲשֶׂה אַחַר הֲנָחַת הַשֶּׁל רֹאשׁ: (לא) אוֹ שִׁבְעָה. וְאָנָן נָהֲגִינַן שִׁבְעָה [אַחֲרוֹנִים]. וְעַיֵּן בְּשַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה (ס״ק טו) שֶׁמַּסִּיק דְּאֵין לַעֲשׂוֹת אֵלּוּ הַשִּׁבְעָה כְּרִיכוֹת רַק עַל הַזְּרוֹעַ, דְּלֹא כְּקַצָּת שְׁנוֹהֲגִים לַעֲשׂוֹת שִׁלְשָׁה כְּרִיכוֹת עַל הַקִּבָּרַת וְאַרְבָּעָה עַל הַזְּרוֹעַ: (לב) וְאֵין לִכְרֹךְ. שֶׁכְּבָר נִתְקַיֵּם וְיִקָּשֵׁרְתָּם כְּרִצוּעָה שֶׁעַל הַמַּעֲבֶרְתָּא, וּכְמוֹ בִּתְפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ שֶׁתְּלוּיִ בְּרְצוּעָה שֶׁבְּתוֹךְ הַמַּעֲבֶרְתָּא, (טו) וְכֵיוָן שֶׁאֵין מִצְוָה כְּלָל בְּכְרִיכָה לָכֵן אֵין לְהַנִּיחַ עַל

שַׁעַר הַצִּיּוּן

(סה) מָגֵן אַבְרָהָם (ס״ק י״):
(לג) אֵלִיָּה רַבָּה (סק״ז):
ז (לד) מָגֵן אַבְרָהָם (סק״ב), וְהַגְּרַ״א הִסְכִּים לְדִינָא גַּם כֵּן הָכִי:
(לה) חַיֵּי אָדָם (כלל יד ס״ו):
(לו) מָגֵן אַבְרָהָם (ס״ק יא):
(לז) וּפְרִי מְגַדִּים (א״א ס״ק יא):
ח (לח) מָגֵן אַבְרָהָם (ס״ק יב) וּפְרִי מְגַדִּים (משא״ס סק״ח):
(לט) גַּם זֶה בִּמְשִׁבְּצוֹת וְהֵבִיא סָעִיף קָטָן ח׳:
(מ) טַ״ז (סק״ט):

לִיקוּטֵי דִּבְרֵי הָרַב: א] וכ״כ בשו״ע הרב (ס״ג). אבל בסידור כתב: ודשאי לכרוך הרצועה סביב התיתורא כדי לחזקה על היד אבל לא סביב הקציצה (ויש כורכין ב׳ פעמים סביב התיתורא בכדי שיהיה כמין ש״ן עם הרצועה המהדקת את התפלה על היד). **ב]** וכ״כ בשו״ע הרב (ס״ב). ובסידור כתב: בתחלה כריכה אחת על פרק האמצעי ואח״כ שתי כריכות על הפרק התחתון (וכורך המותר על כף היד) ובסוף הכריכות יקשור.

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah

תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ, מֵהַתְחָלַת (לג) עִקְּרֵי (טז) [טז] הַשֵּׂעָר מִמִּצְחוֹ (לד) * עַד סוֹף הַמָּקוֹם שֶׁמֹּחוֹ שֶׁל תִּינוֹק רוֹפֵס: י פצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַקֶּשֶׁר מֵאֲחוֹרֵי הָרֹאשׁ לְמַעְלָה (יז) [יז] (לה) * בָּעֹרֶף. צצָרִיךְ לְכַוֵּן הַקְּצִיצָה

פ שָׁם בַּגְּמָרָא ל"ה (ע"ב).
צ הָרַמְבַּ"ם שָׁם פֶּרֶק ד' (ה"א).

באר היטב

ובזרוע ארבע כריכות ואחר כך יניח של ראש עין שם. ועין לעיל סימן כ"ה סעיף קטן י"ב: ט (טז) השער. הט"ז (סק"י) פסק דכל התפלין צריכים להיות מנחים במקום שיש קרחה, דהיינו שיהא קצה התחתון בעקרי השער, ולא כטועים לומר שהקצה העליון יתחיל ממקום השער ועקר התפלין מנחים על המצח, ועוברים על אסור דאוריתא ומברכין ברכה לבטלה, עין שם. ובתשובת בית יעקב סימן קל"א חולק על הט"ז ופסק מהתחלת עקרי השער יהא התתורא יתחיל שם ולא הקציצה, עין שם (כנסת הגדולה (הגה"ט)): י (יז) בערף. שהוא סוף הגלגלת והוא נגד הפנים,

שערי תשובה

הארי"י זכרונו לברכה לעשות. וכתב להשיג על המתכונים לעשות דגמת שם שי"ן דל"ת יו"ד, שיש בזה ספק חשש כשמסלק הרצועה נמצא כאלו מוחקו דגמת שכתב הלבוש (סי' שמ ס"ד) בכתב שמו על דפי הספר אין לפתחו ולסגרו בשבת, וגם הביא מהזהר ואתחנן (ח"ג דף רסה.) ובפרשת פנחס (ח"ג דף רכח:) דאיתא שם תרין בקשרא חד דהיינו יו"ד וקשר רצועה במעברתא שהם תרין בקשרא חד שאנו קושרין היו"ד עם התפלין והוכיח שאין לעשות כריכות על הקבורת. ובסוף דבריו כתב שראה בחלום להרב מורנו הרב חיים ויטאל זכרונו לברכה אשר האמת נכון עליו ואמר לי הנה בספר הכונות (דרושי תפילין דרוש ה) בדף עצמו שמצאתי כתוב ארך הרצועה תמצא ראיה יותר ברורה והוא נכונה וחזקה והוא שתמצא ענין קשירת תפלין של יד יקשר תחלה תפלין של יד ויקיף שבע כריכות סביב הזרוע כו' (רצונו לומר שיקשר תחלה היו"ד עם התפלה של יד וזהו קשירות היו"ד לבד רצונו לומר על ידי הדוק הרצועה נקשרת היו"ד על התפלה) ותכף ימשך הרצועה סביבות הזרוע לעשות שבע כריכות ולא אמרתי כי אם קשירת היו"ד כדברי הרשב"י מן הטעם הכתוב בשמו וכן אמרתי כמו שכתבת וכן תעשה עד כאן החלום. גם בשלחן ערוך ולבוש לא נזכר לשון כריכות אלא קושר קשירה אחת בלבד לצרך היו"ד עד כאן לשון הר"י צמח. ורבים מיראי ה' אחרי רואם זה חזרו לעשות כדבריו זכרונו לברכה עד כאן לשונו. ומכאן תראה שמה שכתב בשלחן ערוך הארי"י שהביא בעטרת זקנים לאו הארי"י זכרונו לברכה חתם עלה. וכן מה שכתב בפרי עץ חיים (שם) הנדפסת לעשות שלש כריכות בקברת כעין שי"ן הוא מהחברים ואינו עקר כיון שאינו מתורת מורנו הרב חיים ויטאל שהוא העקר. וגם במשנת חסידים (מסכת הנחת תפילין פ"ב מ"ד) כתב שיניח היו"ד על המעברתא ויכרך עליהם כריכה אחת ומדברי מהר"י צמח נראה דליתא. ואם נאמר דמה שכתב כשהיה עובר הרצועה בזרוע והיה מהדק וקושר היו"ד עם התפלה היינו על ידי העברת הרצועה על היו"ד עם התתורא אלא שזה אין עליו שם כריכה רק שם קשירה שמיד משם ממשיך לזרוע לכרך השבע כריכות וכן משמע קצת בסוף דבריו הני אתי שפיר דדברי הברכי יוסף ובמחזיק ברכה לא סתרי אהדדי. אך מדברי מהר"י צמח שהבאתי לעיל סעיף קטן ה' מבאר נגלה שדעתו שלא לקשר אותה עם הרצועה כלל, וצריך לומר דקשירה דקאמר היינו מחמת ההדוק שמושך הרצועה בהדוק מתקרבת ומתחברת אל התפלה והיינו כדרך הנוהגין לעשות הנקב שבכפילות הרצועה לצד השמאל וכל מה שמושכין הרצועה אינה מתקרבת אלא מתרחקת קצת. ולפי זה על כרחך מה שכתב דקושרין היו"ד עם התפלה אינו על ידי ההדוק רק על ידי העברת הרצועה על היו"ד והמעברתא מקשר אותם יחד, וכבר כתבתי דממה שנתבאר סעיף קטן ה' אינו נראה כן וצריך עיון: ט [טז] השער. עין באר היטב. ובחנם השיב (הבר"י) [הבית יעקב] (סי' קלא) על הט"ז (סק"י), דגם כונת הט"ז על קצה התחתון מהתפלין דהיינו התתורא, ושוב מצאתי כן באליה רבה (סק"י) וכן כתב בשו"ת דברי יוסף סימן ס"ג יניח קציצה של ראש מישבת ומשכבת על הראש ומהתחלת עקרי שער הפדחת יניח התתורא, ודלא כגן המלך סימן קנ"ג והביאו בברכי יוסף (שיורי ברכה סק"א): י [יז] בערף. עין באר היטב. ובכנסת הגדולה (הגה"ט) כתב בשם שלטי הגבורים שבמרדכי דשבת (פרק ב אות ה) כתב דהמניח שם למטה מצמיחת השער (או) [שעל] הצואר לא יצא והוי ברכה לבטלה, והיינו נמי קצה התחתון של הקשר יהיה למעלה מהתחלת צמיחות השערות, וכמדמה לי שראיתי בספר קטן כשהקשר שמאחורי הראש הוא בגומא לא יצא ידי חובה, ולא ידעתי מאין יצא לו זה שהרי מלשון השלטי גבורים משמע דבצמיחת שערות תליא מלתא, מיהא ודאי דערף היינו נגד הפנים כמבאר בחלין (יט:),

משנה ברורה

התתורא שיש בה קדשה יותר מן הרצועה. והנוהגים להניח השל ראש קדם שכורכים על הזרוע, יש אומרים (לז) דיכול לכרך הרצועה על הקציצה שלא תמוש תפלה של יד ממקומה עד שיניח השל ראש, ואחר כך יסירנה ויכרך השבעה כריכות. ומי שבתי ידיו צרות והתפלין נדים ממקומם על ידי זה, יכול לכרך סביב התתורא כדי לחזקם [ארצות החיים (לב הארץ ס"ח)]: ט (לג) עקרי השער. פרוש ד'בין עיניך' (שמות יג ט) לאו ממש הוא, דגמרינן גזרה שוה מ'לא תשימו קרחה בין עיניכם' (דברים יד א) האמור אצל מת, מה להלן מקום שעושה קרחה והוא בראש, אף כאן מתחיל (לח) מקום תפלין ממקום שיש שיכות קרחה, דהינו ממקום התחלת צמיחת השערות שבראש. ורבים נכשלים באסור זה וטועים לומר שהקצה העליון מתחיל ממקום השער, ועקר התפלין מנח על המצח, ועוברים על אסור דאורייתא, דכל התפלין צריכין להיות מנחין במקום שיש קרחה, דהינו שיהיה (לט) אפלו קצה התחתון של התתורא מנח על מקום התחלת עקרי השער, (מ) אבל אין להשגיח למי שיש לו שערות ארכות ששוכבים עד חצי המצח להניח שם התפלין, כי התחלת מקום התפלין צריך להיות מהתחלת עקרי השער שבפדחת ולמעלה, (מא) ויותר טוב להניח קצת למעלה משעור זה, דהא מקום יש בראש להניח שתי תפלין, כדי שלא ישמט למטה על המצח. וכל (מב) המניחן על המצח הוא מנהג קראים ולא עשה המצוה. (מג) וכל בעל נפש יזהיר לחבריו וילמדם שלא יכשלו בזה כדי שלא יהיו חס ושלום בכלל פושעי ישראל בגופן, דזהו קרקפתא דלא מנח תפלין, וגם הברכה הוי לבטלה, (מד) דתפלין שמנחין שלא במקומן הוי כמנחין בכיסן. ואם נשמטו ממקומן צריך להחזירן תכף, ולענין ברכה עין לעיל בסימן כ"ה סעיף י"ב: (לד) עד סוף המקום. רצונו לומר (מה) שקצה המעברתא של התפלין לא יהיה מנח למעלה ממקום שמחו של תינוק רך: י (לה) בערף. שהוא (מו) סוף הגלגלת והוא

באור הלכה

המגן אברהם מסים עליו שאנו אין לנו אלא פסק השלחן ערוך, [א] וכן סתמו כהמגן אברהם הרבה מהאחרונים שאחריו. אך הארצות החיים (לב הארץ ס"ו) החזיק בדעת הב"ח להלכה, והגר"א בבאורו החזיק לגמרי כדעה הראשונה דלא אזלינן כלל בתר כתיבה, ואם כן אם כותב בימין ושאר מעשיו עושה בשמאל, יניח בימין. אך מכל מקום נראה לעניות דעתי דנוכל להמליץ על העולם דנוהגין כהלכה אליבא דכולי עלמא ומנהגן של ישראל תורה היא, דנראה לי דאפלו לדעה הראשונה הני מילי דביד שכותב בה אין יכול לעשות פעלות האחרות, אבל אם באותו יד יכול גם כן לעשות פעלות האחרות רק שנקל לו לעשות בהיד השני, מקרי שולט בשתי ידיו לכולי עלמא כיון דבהיד השני אינו יכול לכתב כלל וכל יד יש לה מעלה בפני עצמה, ואין זה דומה למה שכתבנו במשנה ברורה סעיף קטן כ"ה דבור המתחיל שולט. ולמדתי דבר זה מתורתו של הרב שערי תשובה לקמן בסימן תרנ"א (סק"י) לענין לולב, ששם אין לכתיבה שום מעלה לכולי עלמא רק כסתם פעלה יחידית וכמו בכאן לדעה ראשונה לענין תפלין, ואפלו הכי כתב שם דזה מיקרי שולט בשתי ידיו מחמת סברא זו, ואם כן הוא הדין הכא אפלו לדעה הראשונה ולהגר"א שהולך בשיטתה אם כותב בימינו ושאר כל מעשיו עושה בשמאל מחמת שנקל לו, יניח התפלין בשמאל כל אדם, כן נראה לעניות דעתי:

ט * עד סוף וכו'. עין בטור ורבנו ירוחם (נתיב יט ח"ה) משמע מינייהו דכל גבה הראש הוא בכלל הזה וכן משמע בספר התרומה (סי' ריג) ובירושלמי (עירובין פ"י ה"א) שהביא להמעין בו (והעתיקו בבאור הגר"א), וברמב"ם (פ"ד ה"א) משמע מפשטא דלישניה דלא סבירא ליה כן, ועין בבית יוסף (ד"ה ומקום תפילין) וכן בסמ"ק (מצוה קנג) ובכל בו (סי' כא) כתבו בפרוש דשעור הנחת תפלין נמשך בסך הכל עד חצי שפוע הראש, ולכן מהנכון מאד לזהר על כל פנים לכתחלה שלא יהיו התפלין גדולים ביותר כי על ידי זה נמשך למעלה על כל גבה הראש. ומכל מקום בדרך כלל טוב יותר שימשיך התפלין בגבה למעלה משישפילם לצד המצח, כי בגבה יוצא על כל פנים לדעת כמה מהראשונים והירושלמי מסייע להו וכנ"ל, מה שאין כן לצד המצח. ועין בספר מעשה רב (ס"כ) ובהגהות כתב יד הגאון רבי אלעזר חרל"פ זצ"ל דמשמע מיניה גם כן דטוב יותר לכתחלה להמשיך התפלין לצד מעלה כדי שלא ישפלו לצד המצח, ומכל מקום אפשר דגם המעשה רב מודה דלכתחלה לא יגביהם עד סוף גבה הראש כדי לצאת לדעת הסמ"ק והכל בו גם כן. ודע עוד דאפלו לדעת ספר התרומה דמכשיר כל גבה הראש לתפלין, משמע מיניה שם (לחד פירושא) דעל כל פנים אין לעשותן יותר גדולים מארבע אצבעות והיינו עם התתורא והמעברתא וכמו שכתב בספר בית יעקב, וזהו שעור מקום שני תפלין שבזמן הגמרא, ועין לקמן סימן ל"ב סעיף מ"א שכתב דאין שעור וכו' מכל מקום לכתחלה בודאי נכון לזהר בזה:

י * בערף. עין במשנה ברורה (ס"ק לה). וראיתי במעשה רב (שם) שכתב שהקשר צריך להיות תחת שפוע הקדקד, ולעניות דעתי משמע כן בספר התרומה שזה

שער הציון

(לז) מגן אברהם (ס"ק יד) וארצות החיים (לב הארץ ס"ח): ט (לח) ט"ז (סק"י): (לט) אחרונים: (מ) פרי מגדים (משב"ז סק"י): (מא) הגר"א במעשה רב (אות כ) ושלחן שלמה (ס"ז): (מב) גמרא (מגילה כד:) ורמב"ם (פ"ד ה"ג): (מג) עולת תמיד (סק"ח): (מד) פרי מגדים (משב"ז סק"ו): (מה) אחרונים: י (מו) מגן אברהם (ס"ק טו)

ליקוטי דברי הרב: א) וכ"כ בשו"ע הרב (שם).

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah

(לו) שֶׁתְּהֵא בָּאֶמְצַע כְּדֵי שֶׁתְּהֵא כְּנֶגֶד בֵּין הָעֵינַיִם, וְגַם הַקֶּשֶׁר יִהְיֶה בָּאֶמְצַע הָעֹרֶף וְלֹא יִטֶּה לְכָאן אוֹ לְכָאן. ק וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הַמָּקוֹם שֶׁמַּנִּיחַ בּוֹ הַקֶּשֶׁר (לז) שָׁנְאֶה כְּעֵין דַּלִ"ת לְצַד (יח) חוּץ. הַגָּה: וְהוּא הַדִּין בְּקֶשֶׁר שֶׁל יָד צָרִיךְ לִזָּהֵר שֶׁלֹּא יִתְהַפֵּךְ (מרדכי דף צ"ו (הלכות תפילין דף יב טור ו)): יא ר צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׁחוֹר שֶׁבָּרְצוּעוֹת לְצַד חוּץ (לח) ש וְלֹא (יט) יִתְהַפְּכוּ, (לט) בֵּין שֶׁל יָד בֵּין שֶׁל רֹאשׁ. ת יִשְׁלַשֵּׁל הָרְצוּעוֹת שֶׁיִּהְיוּ תְּלוּיִם לְפָנָיו וְיַגִּיעוּ (מ) עַד הַטַּבּוּר (מא) אוֹ לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ מְעַט. א רַחַב הָרְצוּעוֹת שֶׁל יָד וְשֶׁל רֹאשׁ, (מב) כְּאֹרֶךְ שְׁעוֹרָה לָפָחוֹת. אִם פָּחֵת (כ) מִשְּׁעוֹר אֹרֶךְ הָרְצוּעוֹת וְרָחְבָּן, ב אִם אֵינוֹ מוֹצֵא אֲחֵרוֹת (מג) א מְנִיחָן (מד) כְּמוֹת שֶׁהָן עַד שֶׁיִּמְצָא אֲחֵרוֹת כַּשִּׁעוּר. ג תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ (מה) טוֹב לְהִיוֹתָם גְּלוּיִם וְנִרְאִים, אֲבָל תַּלְמִיד בִּפְנֵי רַבּוֹ (מו) אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ לְגַלּוֹת תְּפִלִּין בְּפָנָיו. הַגָּה: [*] וּבְשֶׁל יָד (מז) אֵין לְהָקְפִּיד (מח) אִם הֵם גְּלוּיִם אוֹ מְכֻסִּים (מרדכי שם). וְנִרְאֶה לִי דְּעָכְשָׁו שֶׁאֵין מְנִיחִים אֶלָּא בְּזְמַן קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, אֲפִלּוּ תַּלְמִיד לִפְנֵי רַבּוֹ יָכוֹל לְגַלּוֹת אַף בְּשֶׁל רֹאשׁ, וְכֵן הַמִּנְהָג שֶׁלֹּא לְזַהֵר (דברי עצמו):

ק שם בְּגִמְרָא בְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י (ד"ה כלפי פנים). ר שם בְּרַשִׁ"י לְפֵרוּשׁ הַשֵּׁנִי (ד"ה ותריהן לבר). ש מוֹצֵא קָטָן כ"ה (ע"א). ת רא"ש בְּסוֹף הִלְכוֹת תְּפִלִּין (סדר תיקון תפילין) וּמָרְדְּכַי (דף יא סוף ד) וּסְמַ"ג (עשין כב) וְהָתָּרוּמָה (סי' ריא) בְּשֵׁם הָרַי"ף*). א רַמַּב"ם סוֹף פֶּרֶק ג' (ה"ב) וּסְמַ"ג (שם) וּסְמַ"ק (מצוה קנג). ב בֵּית יוֹסֵף (ד"ה ובשל יד) לְדַעַת סְמַ"ק וְרַמַּב"ם (שם). ג אֹרְחוֹת חַיִּים (הלכות תפילין סי' כו) בְּשֵׁם רַב הַאי.

*) בספר אות חיים (מתקאטש, ס"ק יח) כתב שכ"ז ס"ס, וצ"ל רמב"ם פ"ג ה"י ב.

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

וּמִכָּל מָקוֹם נִרְאֶה שֶׁיֵּשׁ לַעֲשׂוֹת כֵּן לְכַתְּחִלָּה דִּבְצִינְעָ שֶׁיִּהְא הַדַּק הַיֵּטֶב סָבִיב לְרֹאשׁוֹ. וְעַיִן בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ סוֹף סִימָן זֶה, וְכָל שֶׁהַקֶּשֶׁר מְשֻׁפָּע וְיוֹרֵד בְּתוֹךְ גּוּמָּא אֵי אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה הַרְצוּעָה שְׁפוּכָה הֵיטֵב. וְכָתַב בְּפֶרִי מְאִירוֹת חֵלֶק ג' סִימָן ט' מִי שֶׁפָּגַע וְלֹא הִנִּיחַ תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ בִּמְצֻוָּתוֹ בַּמָּקוֹם הָרְאוּי כְּמָה שָׁנִים, וְעַל הַמִּצְוָה עֲשָׂה נִתְכַּפֵּר לוֹ בְּוַדַּאי דְּבָרִים, אַךְ לְבוֹ חָרֵד עַל מִצְוָה לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁל בְּרָכָה לְבַטָּלָה לְפִי דִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם (מאור הדור סי' קה) שֶׁהוּא מִדְּאוֹרַיְיתָא וְהוּא רוֹצֶה לְקַבֵּל תִּשׁוּבָה עַל זֶה, וְנִרְאֶה כֵּיוָן שֶׁלִּדְעַת הַתּוֹסָפוֹת (ר"ה לב. ד"ה הא) וְהָרֹא"שׁ (קידושין פ"א סי' מט) הוּא מִדְּרַבָּנָן וְגַם שֶׁלְּפִי מִנְהָגֵנוּ אוֹמֵר אַחַר הַבְּרָכָה בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד שְׁזֶה יַעֲבֹר עַל "לֹא תַּשִּׂא" (שמות כ ז), אִם כֵּן לֹא חָטָא בִּבְרָכָה לְבַטָּלָה, וְלָכֵן אַף שֶׁבִּשְׁבִיל עֲשֹׂה וְצָרִיךְ עוֹלָה לְכַפֵּר מִכָּל מָקוֹם מִקְרֵי דּוֹרוֹן וְאֵין צָרִיךְ לְעִנּוּת נַפְשׁוֹ רַק תְּשׁוּבָתוֹ נִרְצֵית בְּחָרָטָה וּמִדָּה וְעִזּוּב יְרֵחָם, עַיֵּן שָׁם. וְנִרְאֶה מִדְּבָרָיו שֶׁאִם לֹא הִנִּיחַ שֶׁל יָד בְּתִקּוּנוֹ דְּלֹא שַׁיָּךְ בְּהוּ הַצַּד תִּקּוּן אֲמִירַת בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, יֵשׁ לוֹ לְקַבֵּל תְּשׁוּבָה עַל בִּרְכָתוֹ לְבַטָּלָה: יא [בהג"ה] וּבְשֶׁל יָד אֵין לְהָקְפִּיד. וּכְלִבּוּשׁ כָּתַב שֶׁיִּהְיוּ מְכֻסִּים מִשּׁוּם יִרְאָה לְךָ לְאוֹת' (שם יג ט). וְכָתַב בִּבְרָכֵי יוֹסֵף (סק"ה) דְּשָׁם וְצָנוּ מוֹהַר"א אֲזוּלַאי שֶׁיֵּשׁ מְרַקְּדִים לְהָאֶפִיל בַּשֵּׁלִית עַל הַזְּרוֹעַ בִּשְׁעַת הַנָּחַת תְּפִלִּין שֶׁל יָד, וְכֵן רָאוּי לִנְהֹג עַל פִּי קַבָּלוֹת הָאַר"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה (שער הכוונות דדרשי תפילין דרוש ה), גַּם עַל פִּי דַּרְכּוֹ גַּם תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ רָאוּי לְכַסּוֹתָהּ בְּשֵׁלִית, עַיֵּן שָׁם. וְעַיֵּן בְּמָגֵן אַבְרָהָם לְעֵיל רֵישׁ סִימָן ח' (סק"ג) מַה שֶּׁכָּתַב:

בַּאֵר הֵיטֵב

וְלֹא כָּל דָּךְ לְמִשָּׁה כְּנֶגֶד הַגָּרוֹן: (יח) חוּץ. וְדִלְא כְּמוֹ שֶׁנּוֹהֲגִין קָצָת לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי דַּלְתֵּי"ן מִשְּׁנֵי צְדָדִים. מָגֵן אַבְרָהָם (סק"ט טו): יא (יט) יִתְהַפְּכוּ. וְאִם נִתְהַפְּכוּ אֲפִלּוּ בְּשׁוֹגֵג, מִדַּת חֲסִידוּת הוּא לְהִתְעַנּוֹת. וְדַוְקָא שֶׁמַּקִּיף הָרֹאשׁ וְהִגִּיעַ, אֲבָל מַה שֶּׁמִּשְׁלַשֵּׁל לְפָנָיו וּמַה שֶּׁכּוֹרֵךְ בְּיָדוֹ אַחַר כָּךְ לֵיכָא קְפִידָא, עַיֵּן בִּשְׁיָרֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה (הגב"י סק"ה) וּבְעוֹלַת תָּמִיד (סק"י): (כ) מִשְּׁעוּר. וְעַל כָּל פָּנִים צְרִיכִין לִהְיוֹת מְשֻׁלְשָׁלִין לְפָנָיו מִצַּד הָא לָאו הָכִי פְּסוּלִים לְגַמְרֵי. מָגֵן אַבְרָהָם (סק"כ יט):

לִיקוּטֵי דִּבְרֵי הָרַב: א] בשו"ע הרב (סכ"ב) כתב: אבל אם אין ברצועות של תפילין של ראש בארכן כדי שיהיו משולשלין לפניו אפילו מעט, פסולין, מפני ש[שיעור] זה נזכר בגמרא. ב] בשו"ע הרב (סי"ט) לא כתב זה. ג] בשו"ע הרב (סי"כ) כתב כדעת השו"ע. ובסימן ל"ג (סי"ו) כתב: בשל ראש עד הטבור מצד ימין ועד החזה מצד שמאל. ד] ובשו"ע הרב (סעיפים כא-כב) כתב שאם פיחת משיעור אורך רצועה של תפילין של ראש וכן אם פיחת משיעור רוחב הרצועות בין תפילין של יד ובין תפילין של ראש אם אינו מוצא רצועות אחרות מניחן כמות שהן [ולא הזכיר מענין הברכה, ומשמע שדעתו שיברך]. אבל אם אין ברצועות של תפילין של ראש בארכן כדי שיהיו משולשלין לפניו אפילו מעט פסולין.

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

נֶגֶד הַפָּנִים, וְלֹא כָּל כָּךְ לְמִשָּׁה כְּנֶגֶד הַגָּרוֹן. (מז) וְטוֹב שֶׁיִּהְיֶה מֻנָּח כְּשֶׁהוּא מֻנָּח מִן הַגַּמָּא, וְעַל כָּל פָּנִים יֵשׁ לְזַהֵר שֶׁלֹּא יִהְיֶה עֹקֶר הַקֶּשֶׁר לְמַעְלָה מִן הַגַּמָּא, וְעַל כָּל פָּנִים יֵשׁ לְזַהֵר שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֲפִלּוּ מְקַצַּת הַקֶּשֶׁר מֻנָּח בְּמָקוֹם פָּנוּי מִשֵּׂעָר, דְּשָׁם הוּא מַפְרָקֶת הַצַּוָּאר וְלֹא עֹרֶף, (מח) וְלָכֵן יֵשׁ לְזַהֵר שֶׁתִּהְיֶה הָרְצוּעָה הַמַּקֶּפֶת הָרֹאשׁ מְצֻמְצֶמֶת וּמְהֻדֶּקֶת סָבִיב רֹאשׁוֹ וְלֹא יִהְיֶה הֶקֵּף הָרְצוּעָה גָּדוֹל מֵהֶקֵּף הָרֹאשׁ, דְּאָז אֵיכָא תַּרְתֵּי לְרָעוּתָא, חֲדָא דְּצָרִיכִים הִדּוּק מֻמָּשׁ דְּבָעֵינַן 'וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת' (דברים ו ח) וְגוֹ' וְהַהִדּוּק הִיא הַקְּשִׁירָה, שֵׁנִית דְּאִם הֵם רְפוּיִים סָבִיב הֶקֵּף רֹאשׁוֹ יִפֹּל הַקְּצִיצָה לְפָנָיו עַל מִצְחוֹ אוֹ יִפֹּל הַקֶּשֶׁר לְאַחֲרָיו לְמִשָּׁה בְּצִוָּארוֹ וְלֹא יִהְיוּ בִּמְקוֹמָן הָרָאוּי לָהֶן: (לו) שֶׁתְּהֵא בָּאֶמְצַע. רֹחַב הָרֹאשׁ, וְלֹא יַשֶּׁה אוֹתָם לְצַד אֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּמוּ (שם יא יח) 'וְהָיוּ לְטוֹטָפוֹת בֵּין עֵינֶיךָ'. וְהַרְבֵּה מֵהָאַחֲרוֹנִים כָּתְבוּ דְּאִם שִׁנָּה בָּזֶה לֹא קִיֵּם מִצְוַת תְּפִלִּין, וְצָרִיךְ לִזָּהֵר בָּזֶה. גַּם נָכוֹן לִזָּהֵר לְכַתְּחִלָּה (מט) שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַתְּפִלִּין גְּדוֹלִין בְּיוֹתֵר, דְּאָז אִי אֶפְשָׁר כְּמַעַט שֶׁיִּהְיוּ מְהֻדָּקִין עַל הָרֹאשׁ וְגַם שֶׁיִּהְיוּ מֻנָּחִין עַל מְקוֹמָן, דְּאִם הֵם מֻנָּחִין בְּגֹבַהּ הָרֹאשׁ כְּדַיִן אֵינָם מְהֻדָּקִין וְגַם הַקֶּשֶׁר לֹא יָבֹא עַל מְקוֹמוֹ כְּדַיִן. וְעַיֵּן לְקַמָּן בְּסִימָן ל"ב בְּסָעִיף ט"ו. (מא) אוֹ לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ מְעַט. כִּי מ"א מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ שָׁם (ס"ק קפט): (לז) שָׁנְאֶה כְּעֵין דַּלִ"ת. כִּי שְׁתֵּי רְצוּעוֹת יוֹצְאוֹת מִתּוֹךְ הַקֶּשֶׁר לְמַטָּה, אוֹתָהּ הַיּוֹצֵאת מִצַּד שְׂמֹאל הַמְּנִיחַ, נִמְשֶׁכֶת לְרַחְבּוֹ כְּמוֹ גֶּג הַדַּלִ"ת, וְאוֹתָהּ הַיּוֹצֵאת לְצַד יָמִין, נִמְשֶׁכֶת בָּאֹרֶךְ לְמַטָּה כְּמוֹ רֶגֶל הַדַּלִ"ת [אַלְיָה רַבָּה (ס"ק יב)], וְיִרְאֶה שֶׁלֹּא יִתְהַפֵּךְ הַקֶּשֶׁר בַּעֲשִׂיָּתוֹ וּבִלְבִישָׁתוֹ. וְעַיֵּן לְקַמָּן בְּסִימָן ל"ב בְּסָעִיף נ"ב מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ שָׁם (ס"ק רלג): יא (לח) וְלֹא יִתְהַפְּכוּ. וְאִם נִתְהַפְּכוּ, (נ) מִדַּת חֲסִידוּת הוּא לְהִתְעַנּוֹת אוֹ (נא) לִפְדּוֹת בִּצְדָקָה. וְאֵין לְהָקְפִּיד שֶׁלֹּא יִתְהַפְּכוּ אֶלָּא מַה שֶּׁמַּקִּיף אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַקְּבָרָת פַּעַם אַחַת, אֲבָל מַה שֶּׁכּוֹרֵךְ בְּיָדוֹ אַחַר כָּךְ וְכֵן מַה שֶּׁמִּשְׁתַּלְשֵׁל לְפָנָיו מֵהָרְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ, אֵין צָרִיךְ לְהָקְפִּיד כְּלָל שֶׁלֹּא יִתְהַפֵּךְ לְפִי שֶׁאֵינוֹ מַעֲקַר הַמִּצְוָה, ב וּמִכָּל מָקוֹם (נב) מִשּׁוּם נוֹי הַמִּצְוָה רָאוּי לְהַפֵּךְ הַשָּׁחוֹר לְצַד חוּץ אֲפִלּוּ בְּהַמּוֹתָר: (לט) בֵּין שֶׁל יָד וְכוּ'. הִנֵּה בְּשֶׁל יָד, שֶׁהוּא רוֹאֶה (מ) טוֹב יוֹתֵר לְכַסּוֹתָם: (מא) אִם הֵם גְּלוּיִם. פֵּרוּשׁ שֶׁאִם נִקְרְעוּ

שַׁעַר הַצִּיּוּן

(מז) שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה (ס"ק יח): (מח) חַיֵּיהֶם (לב הארח סי"א): (נט) אֵלְיָה רַבָּה (ס"ק טו) בְּשֵׁם עוֹלַת תָּמִיד (ס"ק יב) וְהַפְּרִי מְגַדִּים (א"א ס"ק יט) וְאַרְצוֹת הַחַיִּים (שם) וְכֵן מַשְׁמַע מַהֲגָהָ"א: (ס) וְכֵן מַשְׁמַע שדעתו שיברך]. אבל אם אין צריכין לברך (ס"ק כ) וְאַרְצוֹת הַחַיִּים (לב הארח סי"א): (מט) קָצִיר (ס"ק יח): (נ) מָגֵן אַבְרָהָם (ס"ק יח): (נא) חַיֵּי אָדָם (כלל יד סי"ב): (נב) פְּרִי מְגַדִּים (א"א ס"ק יח): (נג) פְּרִי מְגַדִּים (שם ס"ק יח): (נד) כֵּן מַשְׁמַע בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים (המאיר לארץ ס"ק פט):

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah

כח דִּינֵי חֲלִיצַת הַתְּפִלִּין. וּבוֹ ג׳ סְעִיפִים:

א [א]חַיָּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בַּתְּפִלִּין (א) בְּכָל (ס) [א] שָׁעָה, (ב) שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם. [ב]וימשמש (ג) בְּשֶׁל יָד (ד) תְּחִלָּה. [ג]וּכְשֶׁיֹּאמַר וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ יְמַשְׁמֵשׁ בְּשֶׁל יָד, וּכְשֶׁיֹּאמַר וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ יְמַשְׁמֵשׁ בְּשֶׁל רֹאשׁ: **ב** [ד]תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ (ה) חוֹלֵץ (ג) [ב] תְּחִלָּה, מִשּׁוּם דִּכְתִיב (דברים ו ח) וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ, כָּל זְמַן שֶׁבֵּין עֵינֶיךָ יִהְיוּ שְׁתַּיִם. [ה]צְרִיךְ לְחַלֵּץ תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ (ג) (ו) מְעַמֵּד. [ו]וְיַנִּיחַ (ז) [ד] בַּתִּיק שֶׁל רֹאשׁ (ז) וְעָלָיו שֶׁל יָד, כְּדֵי שֶׁכְּשֶׁיָּבֹא לְהַנִּיחָם יִכְפֹּף בְּשֶׁל יָד (ח) תְּחִלָּה: **ג** [ז]מִנְהַג הַחֲכָמִים לְנַשֵּׁק הַתְּפִלִּין בְּשָׁעַת הֲנָחָתָן (ט) וּבְשָׁעַת חֲלִיצָתָן:

א [א] מִנְחוֹת ל״ו (ע״כ).
ב [ב] יוֹמָא ל״ג (ע״ב) לְפָרֵשׁ הַתּוֹסָפוֹת (ד״ה עבורי) בְּשֵׁם רַבֵּנוּ אֱלִיָּהוּ. ג טוּר בְּסִימָן ס״א. ד [ג] מְנָחוֹת שָׁם (ע״א). ה [ד] מַעֲרֶכֶת אֱלֹקוּת (הוֹרֶה בב״י ד״ה וכשמסירין). ו [ה] תּוֹסָפוֹת (שם) מֵהֲגָיוֹן דְּיוֹמָא (שם). ז [ו] רַבֵּנוּ תָּם בְּשֵׁם רַב הַאי (תוס׳ שם*).

*) ציין זה הוא המשך ס״ק ו׳. ומקור דברי השו״ע כאן הם דברי האבודרהם (שחרית של חול עמ׳ מח) וארחות חיים (הל׳ תפילין סי׳ יא) בשם גאון.

בַּאֵר הֵיטֵב

א (ס) שָׁעָה. פֵּרוּשׁ בְּכָל שָׁעָה שֶׁנִּזְכָּר מֵהֶם חַיָּב לְמַשְׁמֵשׁ. בַּ״ח (ס״א) מִגֵּן אַבְרָהָם (סק״א), עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן מ״ד סָעִיף קָטָן א׳. וּבְסַפָּר הַכַּוָּנוֹת (דרושי תפילין דרוש ה) הַזְהִיר מְאֹד בְּעִנְיַן הַסָּח הַדַּעַת דְּאַיִן פֻּגָּם גָּדוֹל מִזֶּה: **ב** (ב) תְּחִלָּה. לְדַם שִׁמְסִיר הַרְצוּעָה מֵהָאֶצְבַּע. גְּלֵיָא רַזְיָא, מִגֵּן אַבְרָהָם (סק״ב). אָמַר הַמַּגִּיהַּ, נִרְאֶה לִי שֶׁטְּעוּת סוֹפֵר הוּא בְּמִגֵּן אַבְרָהָם וְצָרִיךְ לוֹמַר וְקֹדֶם יְסִיר הָרְצוּעָה וְכוּ׳: (ג) מְעַמֵּד. הוּא הַדִּין הַכְּרִיכוֹת שֶׁל אֶצְבַּע. וּלְמִנְהָגֵנוּ שְׁמְנִיחִין שֶׁל יָד מְעַמֵּד צָרִיךְ גַּם כֵּן לְחַלְּצָן מְעַמֵּד, דְּכַהֲנָחָתָן כָּךְ חֲלִיצָתָן. וְנִהֲגוּ לְכָרְכָם בִּכְנָפַיִם עַל שֵׁם כַּנְפֵי יוֹנָה. מַטָּה מֹשֶׁה (סי׳ כו): (ד) בַּתִּיק. בְּתִשְׁוּבַת בְּנֵימִין זְאֵב סִימָן (רפ״ט) [קפ״ט] כָּתַב שֶׁיֵּשׁ עוֹשִׂים כֵּן וְיֵשׁ שֶׁאֵינָם עוֹשִׂים כֵּן וְכֵן כָּתְבוּ הַבַּ״ח (ס״ב) וְטַ״ז סִימָן כ״ה סָעִיף קָטָן יו״ד. וְהַמְּגֵן אַבְרָהָם (סק״ד) כָּתַב דְּיוֹתֵר טוֹב לְהַנִּיחָם זֶה אֵצֶל זֶה וְיַעֲשֶׂה סִימָן אֵיזֶה שֶׁל רֹאשׁ וְאֵיזֶה שֶׁל יָד, דְּכֵיוָן דְּשָׁל רֹאשׁ קָדְשָׁתוֹ חֲמוּרָה מִשֶּׁל יָד אָסוּר לְהַנִּיחַ שֶׁל יָד עַל שֶׁל רֹאשׁ. אֵין לְהַנִּיחַ הָרְצוּעָה עַל הַבָּתִּים אֶלָּא עַל הַצְּדָדִים. לֹא יָאֻחוּ בְּרְצוּעוֹת וְיִגְלֵל הַתְּפִלִּין. וְלֹא יְעַבְּרֵם מִן הַתִּיק, אֶלָּא יוֹצִיאֵם בְּיָדוֹ. סָפֵר חֲסִידִים (סי׳ רעג) מִגֵּן אַבְרָהָם (שם):

לְצַד מִעְלָה, וְנִהֲגוּ לְסַפֵּק כֵּן, וּמִבֹּאר שֵׁישׁ כָּאן חֲסָרוֹן אֵיזֶה תֵּבוֹת וְכָךְ צָרִיךְ לוֹמַר, וְנִהֲגוּ לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי כִּיסִין אֶחָד לְשֶׁל יָד וְאֶחָד לְשֶׁל רֹאשׁ וְלִכְתֹּב עַל כָּל אֶחָד זֶה וְעַל זֶה רֹאשׁ, דְּאִתְּי לְמִטְעֵי לְהַחְלִיף שֶׁל יָד בְּשֶׁל רֹאשׁ וְלִכְתֹּב עַל כֵּן יָד וְעַל זֶה רֹאשׁ, דְּאִתְּי לְמִטְעֵי לְהַחְלִיף שֶׁל יָד בְּשֶׁל רֹאשׁ וְלִכְתֹּב עַל כֵּן יָד וְעַל זֶה רֹאשׁ, וְאִפְשָׁר דְּעַל זֶה קַאֵי הַמְּגֵן אַבְרָהָם דְּיֵשׁ עוֹשִׂים שְׁנֵי כִּיסִין וְנָהֲגוּ לְסַפֵּק כו׳. וּמַה שֶּׁכָּתַב בַּ״ח דְּלֹא מְהַנֵּי כְּתִיבָה דְּאִתְּי לְמִטְעֵי, עַיֵּן בְּיוֹמָא דַּף נ״ה (ע״א) גַּבֵּי יָצָא וְהִנִּיחוֹ עַל כֵּן הַזָּהָב שֶׁבַּהֶיכָל כו׳ רַבִּי יְהוּדָה הוּא דְּלֵית לֵיהּ כְּתִיבָה. עַיֵּן שָׁם. וּמַה שֶּׁכָּתַב דְּאֵין לִכְרֹךְ הָרְצוּעָה עַל הַבָּתִּים כו׳, עַיֵּן בְּמִגֵּן אַבְרָהָם וּמַה שֶּׁכָּתַב בְּיִד אֶפְרַיִם פְּרוּשׁ נִפְלָא בִּדְבָרֵי הַמְּגֵן אַבְרָהָם עַיֵּן שָׁם. וְעַיֵּן בְּבֵ״ח שָׁם שֶׁדְּקְדֵּק מִדִּבְרֵי הַשּׁוּר דְּמִיָּד כְּשֶׁמַּסִּיר שֶׁל רֹאשׁ תְּחִלָּה יַנִּיחוֹ בְּתִיקוֹ וְלֹא יַמְתִּין מִלְּהַנִּיחוֹ בַּתִּיק עַד שֶׁיָּסִיר גַּם שֶׁל יָד וְשֶׁל רֹאשׁ עָלָיו, וְהֵיכִי לְפִי שִׁיטָתוֹ לָעֲשׂוֹת תִּיק צַר, וְהַמְּגֵן אַבְרָהָם לֹא הֵבִיאוֹ כֵּיוָן שֶׁסּוֹבֵר שֶׁמְּנִיחַ זֶה (עַל) [אֵצֶל] זֶה, וְלָכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תִּיק צַר וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הַבֵּאוּר הֵיטֵב בְּשֵׁם הַבַּ״ח וְטַ״ז יֵשׁ לוֹ לִזָּהֵר בְּשַׁחוֹלֵץ לְהַנִּיחַ אֶת שֶׁל רֹאשׁ בְּתִיק תָּכֵף כְּשֶׁמַּסִּירוֹ כְּדֵי דְּלֹא לִיתֵי לְמִטְעֵי, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַבַּ״ח. וְכָתַב מַחֲזִיק בְּרָכָה (סי׳ כה סי״ב) שֶׁמִּסְתַּפֵּק אִזֹּר צְדִיקִים (תיקון הב׳ סע״ט) כָּתַב שֵׁישׁ מְנִיחִין הַתְּפִלִּין כְּשֶׁחוֹלְצִין עַל הַסִּדּוּר, וְאֵין נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן. שֶׁלְּעִנְיַן שְׁבוּעָה בְּנִקִּיטַת חֵפֶץ חָמוּר מִקְּדֻשַּׁת תְּפִלִּין כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַסְּמַ״ע בְּחֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן פ״ז (סק״מ) וְהֶבִיאוֹ בְּטֹלֶת בְּלוּלָה (סי׳ כה סק״ט), וּבְסִימָן מ״ה חָזַר בּוֹ לְפִי שִׁבְּטֵי״ז חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן פ״ז (סט״ו) הֵשִׂיג עַל הַסְּמַ״ע וְכֵן הֶחְכִּים צְבִי בְּהַגְּהוֹתָיו (שם בט״ז). וְעַיֵּן שָׁם בְּשַׁ״ךְ (ס״ק מב) שֶׁתָּמַהּ עַל הָרַמ״א שֶׁכָּתַב (סט״ו):

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

א [א] שָׁעָה. עַיֵּן בְּאֵר הֵיטֵב. וְכָתְבוּ בְּשֵׁם גּוּרֵי הָאֲרִ״י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה (שער הכוונות דרושי תפילין דרוש ה) בְּעֶצֶת לְמוּדֵי הַתּוֹרָה וּתְפִלָּה אֵין צָרִיךְ לִתֵּן דַּעְתּוֹ בְּהַתְּפִלִּין, וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן מ״ד (ס״א). וְעַיֵּן בְּשׁוּ״ת שַׁאֲגַת אֲרִיֵה סִימָן מ׳ שֶׁאוֹסֵר הַסָּח הַדַּעַת בְּכָל עִנְיָן, רַק כָּתַב שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר שֶׁשָּׁעוּר הַסָּח הַדַּעַת הוּא כְּפִי הַלּוּחַ מַאֲה אַמָּה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּשַׁנַּת אַרְעַי (סוכה כו.), עַיֵּן שָׁם. וּכְאֶמֶת שֶׁהוּא זוֹטֶר בְּשִׁעוּרָא טְפֵי שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא חֵלֶק ס״ז מִשָּׁעָה וְלֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְעַיֵּן בְּסִימָן מ״ד בְּט״ז שָׁם (סק״א). וְנִרְאֶה שֶׁהָעוֹלָם סוֹמְכִין בָּזֶה עַל רַבֵּנוּ יוֹנָה (ברכות יד: ד״ה ולא) וְהָרִא״שׁ (שם פ״ג סי׳ כח) וְהַטּוּר (סי׳ מד) דִּלְא הָוֵי הֶסֵּח הַדַּעַת כִּי אִם כְּשֶׁעוֹמֵד בְּשִׁחוּק וְקַלּוּת רֹאשׁ. וּמַה שֶּׁהִקְשָׁה בְּשַׁאֲגַת אֲרִיֵה יֵשׁ לְיַשֵּׁב. וְעַיֵּן בְּמִגֵּן אַבְרָהָם סִימָן מ״ד (סק״ב): **ב** [ב] תְּחִלָּה. עַיֵּן בְּאֵר הֵיטֵב. וּלְעֵיל סִימָן כ״ה (כְּתַבְתִּי) [נָפַל הַעֲטָרֶת זְקֵנִים] מִשּׁוּם הַזֹּהַר, דִּכְשֶׁם שֶׁצָּרִיךְ לִכְנֹס לִבְיַת הַכְּנֶסֶת מָקוֹם בְּתִפִּלִּין כֵּן צָרִיךְ לָצֵאת מִבְּיַת הַכְּנֶסֶת מָקוֹם בְּתִפִּלִּין. וּבְשֶׁלְּמֵי צִבּוּר (רימ״ו חליצת התפילין ס״א) כָּתַב שֶׁלֹּא מָצָא בְּשׁוּם מָקוֹם בְּהַזֹּהַר שֶׁיְּהוּיר בָּזֶה, וְאוּלַי כְּשֶׁנָּתְנוּ שֶׁאָמְרוּ בְּזֹהַר שֶׁיְּכַנֵּס בְּתִפִּלִּין מִשּׁוּם אֵיזֶה יִאמַר אֶשְׁתַּמֵּיטָה כו׳ כְּמוֹ כֵּן כְּשֶׁנִּפְטָר מֵרַבּוֹ, וְאֵין זֶה מִסְתַּפֵּק, עַיֵּן שָׁם: [ד] בַּתִּיק. עַיֵּן בְּאֵר הֵיטֵב. וּמַה שֶּׁכָּתַב בְּשֵׁם הַמְּגֵן אַבְרָהָם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַנִּיחָם זֶה אֵצֶל זֶה וְיַעֲשֶׂה סִימָן כו׳ לַיְתָא, דְּבְמִגֵּן אַבְרָהָם כָּתַב שֶׁיְּנִיחֵם זֶה אֵצֶל זֶה, וּמַה שֶּׁכָּתַב בְּשֵׁלְחָן עָרוּךְ וְעָלָיו שֶׁל יָד פָּרֵשׁ (הסמ״א) שֶׁיִּתְּנוּ קְצָת שֵׁישׁ מִגִּיהִין כֵּן וְהַבֹּאר הֵיטֵב לֹא הִרְגִּישׁ בָּזֶה. וּמְבֹאָר דְּאִם נוֹתֵן כְּבִיס אֶחָד יְנִיחֵם זֶה (עַל) [אֵצֶל] זֶה וְשֶׁל יָד יִהְיֶה קְצָת מְכֹאָר מִדְּסִיָּם בָּזֶה וְאָסוּר לְשָׁנוֹת הַכִּיס כו׳, וְכֵן מָצָאתִי שֶׁכָּתַב הַבַּ״ח (ס״כ) דְּאִם נוֹתֵן כְּבִיס אֶחָד יְנִיחֵם זֶה (עַל) [אֵצֶל] זֶה וְשֶׁל יָד בְּשֶׁל רֹאשׁ וְלִכְתֹּב עַל כֵּן יָד וְעַל זֶה רֹאשׁ, וְאִפְשָׁר דְּעַל זֶה קַאֵי הַמְּגֵן אַבְרָהָם דְּיֵשׁ עוֹשִׂים שְׁנֵי כִּיסִין וְנָהֲגוּ לְסַפֵּק כו׳. וּמַה שֶּׁכָּתַב בַּ״ח דְּלֹא מְהַנֵּי כְּתִיבָה דְּאִתְּי לְמִטְעֵי, עַיֵּן בְּיוֹמָא דַּף נ״ה (ע״א) גַּבֵּי יָצָא וְהִנִּיחוֹ עַל כֵּן הַזָּהָב שֶׁבַּהֵיכָל כו׳ רַבִּי יְהוּדָה הוּא דְּלֵית לֵיהּ כְּתִיבָה. עַיֵּן שָׁם. וּמַה שֶּׁכָּתַב דְּאֵין לִכְרֹךְ הָרְצוּעָה עַל הַבָּתִּים כו׳, עַיֵּן בְּמִגֵּן אַבְרָהָם וּמַה שֶּׁכָּתַב בְּיִד אֶפְרַיִם פְּרוּשׁ נִפְלָא בִּדְבָרֵי הַמְּגֵן אַבְרָהָם עַיֵּן שָׁם. וְעַיֵּן בְּבֵ״ח שָׁם שֶׁדְּקְדֵּק מִדִּבְרֵי הַשּׁוּר דְּמִיָּד כְּשֶׁמַּסִּיר שֶׁל רֹאשׁ תְּחִלָּה יַנִּיחוֹ בְּתִיקוֹ וְלֹא יַמְתִּין מִלְּהַנִּיחוֹ בַּתִּיק עַד שֶׁיָּסִיר גַּם שֶׁל יָד וְשֶׁל רֹאשׁ עָלָיו, וְהֵיכִי לְפִי שִׁיטָתוֹ לַעֲשׂוֹת תִּיק צַר, וְהַמְּגֵן אַבְרָהָם לֹא הֵבִיאוֹ כֵּיוָן שֶׁסּוֹבֵר שֶׁמְּנִיחַ זֶה (עַל) [אֵצֶל] זֶה, וְלָכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תִּיק צַר וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הַבֵּאוּר הֵיטֵב בְּשֵׁם הַבַּ״ח וְטַ״ז יֵשׁ לוֹ לִזָּהֵר בְּשַׁחוֹלֵץ לְהַנִּיחַ אֶת שֶׁל רֹאשׁ בְּתִיק תָּכֵף כְּשֶׁמַּסִּירוֹ כְּדֵי דְּלֹא לִיתֵי לְמִטְעֵי, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַבַּ״ח. וְכָתַב מַחֲזִיק בְּרָכָה (סי׳ כה סי״ב) שֶׁמִּסְתַּפֵּק אִזֹּר צְדִיקִים (תיקון הב׳ סע״ט) כָּתַב שֵׁישׁ מְנִיחִין הַתְּפִלִּין כְּשֶׁחוֹלְצִין עַל הַסִּדּוּר, וְאֵין נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן. שֶׁלְּעִנְיַן שְׁבוּעָה בְּנִקִּיטַת חֵפֶץ חָמוּר מִקְּדֻשַּׁת תְּפִלִּין כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַסְּמַ״ע בְּחֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן פ״ז (סק״מ) וְהֶבִיאוֹ בְּטֹלֶת בְּלוּלָה (סי׳ כה סק״ט), וּבְסִימָן מ״ה חָזַר בּוֹ לְפִי שִׁבְּטֵי״ז חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן פ״ז (סט״ו) הֵשִׂיג עַל הַסְּמַ״ע וְכֵן הֶחְכִּים צְבִי בְּהַגְּהוֹתָיו (שם בט״ז). וְעַיֵּן שָׁם בְּשַׁ״ךְ (ס״ק מב) שֶׁתָּמַהּ עַל הָרַמ״א שֶׁכָּתַב (סט״ו):

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

בְּגָדָיו לֵית לָן בְּהָ, (עט) אֲבָל אָסוּר לַהֲנִיחָן עַל הַבֶּגֶד וְכַנַּ״ל בְּסָעִיף ה׳:

א (א) **בְּכָל שָׁעָה.** פֵּרוּשׁ, בְּכָל שָׁעָה (ס) שֶׁנִּזְכָּר בָּהֶם חַיָּב לְמַשְׁמֵשׁ, דְּעַל יְדֵי כֵּן נִזְכָּר עֲלֵיהֶן תָּדִיר וְלֹא יָבֹא לִידֵי הֶסֵּח הַדַּעַת, וְעוֹד, כְּדֵי לְחַקְּנָם (ב) שֶׁלֹּא יְזוּזוּ מִמְּקוֹמָן: **(ב) שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ.** [א]וּבְעֵת הַתְּפִלָּה אֵין צָרִיךְ לְמַשְׁמֵשׁ בָּהֶם [מְגֵן אַבְרָהָם לְקַמָּן בְּסִימָן מ״ד (סק״ב), וְעַיֵּן בְּפָרֵי מְגָדִים (א״א סק״א)]: **(ג) בְּשֶׁל יָד.** דְּהָשֵׁל יָד סְמוּכָה לוֹ לְמַשְׁמְשׁוֹ, (ג) וְאֵין מַעֲבִירִין עַל הַמֻּצָּוֹת: **(ד) תְּחִלָּה.** וְאַחַר כָּךְ בְּשֶׁל ראש. וְאִם בְּעֵת מִשְׁמוּשׁ הַשֶּׁל רֹאשׁ מְצָאָהוּ שֶׁנִּשְׁמַט מִמְּקוֹמוֹ וְנוֹדַע לוֹ אֲז שֶׁהַשֶּׁל יָד גַּם כֵּן נִשְׁמַט מִמְּקוֹמוֹ, (ד) צָרִיךְ לְהַחֲזִיר הַשֶּׁל יָד תְּחִלָּה עַל מְקוֹמוֹ, מִקְרָא וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהַדַּר וְלִטוֹטָפוֹת בֵּין עֵינֶיךָ, וְכַנַּ״ל בְּסִימָן כ״ה סָעִיף ו׳: **ב** (ה) **חוֹלֵץ תְּחִלָּה.** [ב]אַחַר (ס) שֶׁמַּסִּיר שֶׁלֹּשׁ כְּרִיכוֹת מֵהָאֶצְבַּע: (ו) **מְעַמֵּד.** הוּא הַדִּין הַסָּרַת הַכְּרִיכוֹת שֶׁל הָאֶצְבַּע. וּלְמִנְהָגֵנוּ שְׁמְנִיחִין שֶׁל יָד גַּם כֵּן מְעַמֵּד, (ו) [ג]צָרִיךְ גַּם כֵּן לְחַלְּצָן מְעַמֵּד, דְּכַהֲנָחָתָן כָּךְ חֲלִיצָתָן. וְיֵשׁ מַהַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ נוֹהֲגִין לְחַלֵּץ הַתְּפִלִּין שֶׁל ראש (ז) בְּיַד שְׂמאל שֶׁהִיא בְּיָד כֵּהָה, לְהַרְאוֹת שֶׁקָּשָׁה עָלָיו חֲלִיצָתָן, (ח) וְאִם הוּא אִשָּׁה יָד שֶׁכָּל מְלַאכְתּוֹ בְּשְׂמאלוֹ, חוֹלְצָן בִּימִינוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת חֲלִיצָה בְּמְהִירוּת: (ז) **וְעָלָיו שֶׁל יָד.** כָּתַב הַבַּ״ח (ס״ב) וְכֵן הַטַּ״ז (ס״ב) לְעֵיל בְּסִימָן כ״ה סָעִיף קָטָן י״, דְּהֵינוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה תִּיק אֹרֶךְ וְצַר שֶׁיִּהְיוּ מְנֻחִים זֶה עַל גַּבֵּי זֶה. וְהַמְּגֵן אַבְרָהָם (סק״ד) כָּתַב דְּיוֹתֵר טוֹב לִתֵּן הַתְּפִלִּין זֶה בְּצַד זֶה, וְכֵן

לְחלוץ תפילין של ראש קודם שמסיר הרצועה מהאצבע, ויש נוהגין מטעם הידוע להם להסיר הרצועה מקודם. **ג]** בשו״ע הרב (ס״ד) כתב: יכול לחולצן מעומד [ובקונטרס השלחן הגיה דצ״ל ׳צריך לחולצן מעומד]. **ד]** וראה בלקוטי דברי הרב לעיל (סי׳ כה לביה״ל ד״ה שלא יניחו).

לִיקוּטֵי דִּבְרֵי הָרַב: א] בשו״ע הרב (ס״ב) כתב: ואף על פי כן טוב שימשמש בהן כדי שיהיה דעתו עליהן ממש שזהו מצוה מן המובחר. ובסידור כתב: זולת כשעוסק בתורה ובתפלת שמונה עשרה שאז אין בהם משום היסח הדעת, ואעפ״כ בכל פעם שנזכר מהן ימשמש בהן. **ב]** בשו״ע הרב (ס״ו) כתב: יש שהיו נוהגין מטעם הידוע להם

(נט) אֲחֵרוֹנִים:

א (ס) בַּ״ח (ס״א) וְהַגְּרִ״א לְקַמָּן בְּסִימָן (ס״ב) [ס״א] סָעִיף כ״ה: **(ג)** פְּרִי מְגָדִים (א״א סק״א) בְּשֵׁם מַהֲרַא״י (תרומת הדשן ח״ב סי׳ קכ): **(ד)** תּוֹסָפוֹת בְּיוֹמָא ל״ג עַמּוּד ב׳ דִּבּוּר הַמַּתְחִיל עֲבוּרִי: **(ז)** פְּרִי מְגָדִים (שם): **ב (ס)** מִגֵּן אַבְרָהָם (סק״ב) וּפְרִי מְגָדִים (שם):

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah